

Tanrı'nın Engeli mi Engelli Tanrı mı? Hıristiyan Geleneğinde Engellilik

Yazar: Süleyman Turan, (İstanbul: Okur Akademi, 2018)

Zeynep BAKTEMUR*

Kitap Kritiği Bilgisi

Makale Türü: Kitap Değerlendirmesi, **Geliş Tarihi:** 5 Temmuz 2018, **Kabul Tarihi:** 30 Aralık 2018, **Yayın Tarihi:** 31 Aralık 2018, **Atf:** Baktemur, Zeynep. "Tanrı'nın Engeli mi Engelli Tanrı mı? Hıristiyan Geleneğinde Engellilik, Yazar: Süleyman Turan, (İstanbul: Okur Akademi, 2018)". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 18/3 (Aralık 2018): 229-233.

Book Review Information

Article Types: Book Review, **Received:** 5 July 2018, **Accepted:** 30 December 2018, **Published:** 31 December 2018, **Cite as:** Baktemur, Zeynep. "Review of Tanrı'nın Engeli mi Engelli Tanrı mı? Hıristiyan Geleneğinde Engellilik, by Süleyman Turan, (İstanbul: Okur Akademi, 2018)". *Journal of Academic Research In Religious Sciences* 18/3 (December 2018): 229-233.

* Arş. Gör., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Felsefesi Anabilim Dalı, zeynep.baktemur@erdogan.edu.tr, Orcid Id: <https://orcid.org/0000-0001-6948-4689>

Engellilik, insan yaşamının ayrılmaz bir parçasıdır ve hem geçmişte hem de günümüzde, özellikle de XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren dini, toplumsal, psikolojik ve felsefi olmak üzere bütün boyutlarıyla ele alınan bir mesele olmuştur. Engelliliğin varoluşsal olarak anlamlandırılması, engelli bireyler ve onların yakınlarının yaşadıkları zorluklara daha kolay katlanabilmelerine hizmet etmekte, bu ise engellilikle başa çıkmada önemli bir rol üstlenen dinler üzerine düşünme ve araştırmanın önemini artırmaktadır. Meselenin psikolojik, sosyal, tıbbi ve diğer boyutlarının yanında dini boyutuyla ilgili de hem Batıda hem ülkemizde çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Tanıtımını yaptığımız *Tanrı'nın Engeli mi, Engelli Tanrı mı?* isimli bu kitap Türkiye'de genelde dinler özelde de Hıristiyanlık ve engellilik konusunda yapılan en kapsamlı çalışma olma iddiası taşımaktadır.

Turan, kitabın giriş bölümünde engellilik tanımı yaparak meselenin hem dini boyutu hem de kötülük problemi özelinde felsefi boyutu hakkında sorulabilecek önemli sorulara değinmekte, ardından engelliliğe karşı tutumun tarih ve kültürlere göre değişimi hakkında bilgi vererek tarihte Mısır, Antik Yunan-Roma, Mezopotamya, Hindistan, Çin, Japonya ve Avrupa gibi dünyanın farklı bölgelerinde engellilere karşı nasıl bir tavır takınıldığını özetlemektedir (ss. 15-29).

Kitabın birinci bölümünde yazar, engelliliğe yaklaşımın Hıristiyan geleneğindeki kökenleri ortaya koymaktadır. Buna göre Antik Yunan ve Roma'da engelliler genellikle zayıf tabiatlı olarak kabul edilmiş, engellilikler tanrılardan gelen cezalar olarak görülmüş, fakat az da olsa insan gücünün heba edilmemesi düşüncesiyle engellilerin topluma çeşitli şekillerde katılımı sağlanmıştır. Bunun yanında Antik mitolojide Hephaistos, Olimpos'un tanrıları içindeki tek engelli Tanrı olarak nakledilmiştir. Tanrı Apollon'un hem tanrı hem insan olan, başlangıçta başarılı bir hekim iken sonradan ölüleri diriltecek seviyeye gelen oğlu Asklepios üzerine ise bir kült meydana gelmiş, buna paralel olarak iki dünya arasında köprü görevi gören Asklepion (tapınaklar) denen tedavi merkezleri kurulmuştur (ss. 36-39).

Turan, Antik dönemde Hipokrat'ın engellilik meselesine rasyonel bir yaklaşım sergileyerek engellilerin topluma katılmasından yana bir tutum takındığını söylemektedir. Hıristiyan geleneğine önemli etkileri olan Platon'un ise ideaları yüceltip madde ve bedene olumsuz bir şekilde baktığını, onun seçkin ve sağlıklı insanların evlenmesi gerektiği inancının sağlıklı ceninler meydana getirmenin yollarını arayan *öjenik felsefenin* köklerini yansıttığını ifade etmektedir. Aristo'nun Platon'dan farklı olarak ruh-beden ikiliğini ortadan kaldırmaya çalıştığını, fakat yine de insanlar ve hayvanlardaki fiziksel engelleri ucube olarak gördüğünü, hatta kadınları bile erkeğin deformasyonu sonucu oluşan canlılar olarak değerlendirdiği-

ni aktarmakta, onun normal ve anormal tasnifinin kendisinden sonra gelenler üzerinde etkili olduğunu ifade etmektedir. Yazar, Gnostik Antropolojinin, iyilik-kötülük, ruh-beden ikiliği üzerine kurulu felsefesinin, kötülüklerin Tanrıdan kaynaklandığı düşüncesine karşı çıkararak tanrısal aleme ait her şeyin iyi, maddi aleme ait her şeyin ise eksik ve kötülüğün kaynağı olduğu düşüncesine sahip olduğunu ifade etmektedir.

Birinci bölümün son başlığında Hıristiyanlığa etkisi açısından Yahudi geleneğindeki algılamalara ve Yahudi kutsal metinlerine değinen yazar, bu doğrultuda açık başlıklar kullanmamakla birlikte, Yahudilikte ortaya çıkan algılamaları 1) insanın Tanrı'nın suretinde yaratılışı ve engellilik ilişkisi, 2) günah ve engellilik ilişkisi, 3) din görevlilerinin mükemmelliği ve engellilik, 4) mecazi kullanımlar ve 5) engellilere hayatın kolaylaştırılması şeklinde ifade edilebilecek ana temalar altında değerlendirmektedir (ss. 47-64).

Kitabın ikinci bölümde yazar, Yeni Ahit'te engellilik konusunda referans gösterilen pasajları incelemektedir. Burada engellilikle ilgili pasajları bir tablo halinde sunması, bu konuya ilgi gösterenler için ilgili yerlere ulaşmada kolaylık sağlamaktadır. Yazar Yeni Ahit'te öncelikle engelliliğin bir ceza olduğu algısının devam ettirildiğini, manevi olarak kirli kabul edilen engellilerin bazı dini ritüellerden men edildiğini, bazı yerlerde ise tam tersi bir tutumla engellilerin dini mekanlarda bulunmasına izin verildiğini ifade etmekte, bunun yanında engelliliğin İsa tarafından kimi zaman hakaret olarak kullanıldığına dikkat çekmektedir. Turan, Yeni Ahit'te yer alan olumlu ve olumsuz metinlere karşın olumlu olanları öne çıkararak pozitif bir görünüm sergilemeye çalışan modern teolog ve araştırmacıları yaklaşımları dolayısıyla eleştirmektedir. Turan, kanonik İncillerde yer alan İsa'nın engellileri iyileştirdiğine dair hikayelerin engellilikten kurtulmanın mümkün olduğu inancını yaymanın yanı sıra, engellilerin ötekileştirilmesine ve engellilerin Tanrıyla doğru bir ilişki kurabilmek için iyileştirilmesi gereken insanlar olarak görülmesine neden olduğunu ifade etmektedir. Yazar ikinci bölümün kalan kısmında Pavlus'un engelli olup olmadığına dair tartışmalara işaret etmekte ve ayrıca Yeni Ahit'in İncillerin dışındaki diğer metinlerinde engellilik olgusunun nasıl ele alındığı ve engellilere yönelik nasıl tavır sergilendiğini ele almaya çalışmaktadır.

Üçüncü bölümde Turan, Hıristiyan geleneğindeki yaklaşımları; erken dönem, Ortaçağ, Reformasyon dönemi ve modern dönemin başlangıcından XX. yüzyılın ikinci yarısına kadarki dönem şeklinde tarihsel sıralamayla seçmecî bir metotla ortaya koymaktadır. Bunun için erken dönemde İskenderiyeli Clement, Tertullian, Büyük Basil, Nyssalı Gregory ve Augustine gibi bazı kilise babaları; Ortaçağ'da Thomas Aquinas; Reformasyon döneminde Martin Luther ve John Calvin; modern dönemde ise

René Descartes, Georg Wilhelm Friedrich Hegel, Søren Kierkegaard, Dietrich Bonhoeffer ve Karl Barth'ın engelliliğe dair yaklaşımlarını incelemektedir.

Dördüncü bölüm, XX. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan “Engellilik Teolojisi”ne ayrılmakta ve bu bağlamda ortaya çıkışı, öncüleri, hedefi, temel vurgusu, Kilisenin bu teolojiye yönelik tutumu, engelliliği anlamlandırmaya yönelik temel modeller ve bu modellerin argümanları ve eleştirilerinin ne olduğu gibi konular üzerinde durulmaktadır. Buna göre Engellilik Teolojisi'nin temelleri 2. Dünya Savaşı'ndan sonra atılmış, sonrasında engellilerin hakları WHO, BM gibi uluslararası kuruluşlarla güvence altına alınmış, 1990lı yıllarda engelliler seslerini daha güçlü şekilde duyurmuşlardır. Tüm bunların neticesinde *Engellilik Araştırmaları (Disability Studies)* disiplini ortaya çıkıp yaygınlaşmıştır.

Yazar; Sosyoloji, Antropoloji, Psikoloji, Felsefe, Siyaset Bilimi, Mimarlık ve Teoloji gibi çok çeşitli disiplinlerden istifade eden *Engellilik Araştırmaları*'nı, “engelliliğin anlaşılma, ele alınma ve hissedilme biçimlerini farklı perspektiflerden yeniden yorumlama ve kuramsallaştırmaya çalışan bir disiplin” (s. 142) olarak tanımladıktan sonra bu disiplin içinde öne çıkan *tehlikeli hafıza, tüketici kontrolü, normalleşme prensibi* gibi kavramları ele almaktadır. Ardından *Engellilik Teolojisi* hakkında bilgi vermekte, bu teolojinin engellileri topluma ve Hıristiyanlık inancına dahil etmek amacı taşıdığını, temel vurgusunun ise “engellileri görmezden gelmeme” olduğunu ifade etmektedir. Engellilik teolojisinin çalışmaları ve çağrılarını Kilisenin duyarsız kalmayıp engellilerin Hıristiyanlık inancına katılımını sağlamak için birçok girişimde bulunduğunu belirtmektedir.

Yazar daha sonra çağdaş engellilik modelleri hakkında bilgi vermektedir. *Tıbbi model*, engellileri iyileştirilmeleri gereken hasta olarak görürken, *sosyal model*, engellilerin topluma adaptasyonu için gereken adımlara odaklanmaktadır. *Sınırlılık modeli* ise her insanın sınırlı olduğunu, dolayısıyla engellilerin durumlarının insan yaşamının doğal bir parçası olduğunun kabul edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Yazar bu modellerin hiçbirinin kendi başına yeterli olmadığını savunmaktadır.

Yazar daha sonra çağdaş engellilik teolojilerini örneklendirmekte, Jennie Weiss Block'un *Erişim Teolojisi*, Kathy Black'in *Karşılıklı Bağımlılık Teolojisi* ile Nancy L. Eisland'ın *Engelli Tanrı Teolojisi*ni ve bunlara yöneltilen eleştirileri ele almaktadır. Buna göre *Erişim Teolojisi*, engellilerin Hıristiyan inancına dahil edilmesinin dini bir sorumluluk olduğunu vurgulamakta, *Karşılıklı Bağımlılık Teolojisi*, sadece insanların Tanrı'ya değil, Tanrının da insanlara ihtiyacı olduğu ve insanların birbirlerine bağımlı olduğunu savunmaktadır. *Engelli Tanrı Teolojisi* ise

İsa'nın çarmıha gerildikten sonra fiziksel acı çeken engelli bir Tanrı olarak öne çıkarmaktadır (ss. 169-190).

Kitabın dördüncü bölümünde birbirinden farklı konuların dağılık olarak yer aldığı görülmektedir. Bu noktada Kilise'nin engellilik konusunda attığı adımların ayrı bir bölümde sunulması, çağdaş engellilik teolojilerinin "engellilik teolojisi ve bu teolojinin temel vurgusu" başlığından hemen sonra gelmesi konu bütünlüğü sağlanması açısından bir çözüm olabilir.

Netice olarak söz konusu kitap, akıcı ve anlaşılır dili, zengin örnekleri ve engellilik meselesini Hıristiyanlık perspektifinden çok yönlü ve kuşatıcı olarak ele alması itibarıyla bu konuda yapılacak çalışmalar için önemli bir başvuru kaynağı hüviyeti taşımaktadır. Bu çalışmanın İslam perspektifinden yapılacak kapsamlı çalışmalara örnek olması temennimizdir.